

Reakcije roditelja na negativne emocije djece: uloga roditeljske emocionalne regulacije i samoeфикаsnosti

Еma Petričević¹, Marija Marić²

¹ Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet
² Dječji vrtić Zvrk, Đakovo

Edukacijska psihologija i razvojna psihologija	Broj rada: 35	Izvorni znanstveni rad
--	---------------	------------------------

Sažetak
<p>Dječje izražavanje negativnih emocija roditeljima može predstavljati stres. U tom je kontekstu ponekad i roditeljima teško kontrolirati vlastite emocije što može dodatno utjecati na djetetove emocionalne reakcije. Stoga je važno istražiti odrednice i mehanizme reagiranja roditelja na negativne emocije djece. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati medijacijsku ulogu roditeljske samoeфикаsnosti u odnosu između emocionalne regulacije roditelja i reagiranja roditelja na negativne emocije djece. Kao teorijski okvir odabrana je teorija samoeфикаsnosti. Pretpostavljeno je da će visoka sposobnost vlastite emocionalne regulacije predviđati pozitivnija uvjerenja o roditeljskoj samoeфикаsnosti koja će nadalje pozitivno predviđati konstruktivne reakcije (poput poticanja izražavanja emocija, doživljavanja pozitivnih emocija i rješavanja problema) te negativno predviđati nekonstruktivne roditeljske reakcije na dječje negativne emocije (poput uznemirenosti, kažnjavanja, minimiziranja i ignoriranja). Istraživanje je provedeno online, a u njemu je sudjelovalo 216 roditelja (148 majki). Korišteni su upitnici samoprocjene koji su obuhvatili skale roditeljske regulacije emocija, samoeфикаsnosti te suočavanja roditelja s negativnim emocijama djece. Medijacijske analize su pokazale da je roditeljska samoeфикаsnost u potpunosti posredovala u odnosu između roditeljske regulacije emocija i konstruktivnih reakcija na dječje negativne emocije te u odnosu između regulacije emocija i reakcija kažnjavanja i ignoriranja. Roditeljska samoeфикаsnost samo je djelomično posredovala u odnosu između regulacije emocija i reakcija uznemirenost te nije imala značajnu medijacijsku ulogu u odnosu između emocionalne regulacije i reakcija minimiziranja. Rezultati imaju teorijski i praktični doprinos.</p>
Ključne riječi
<i>reagiranje na dječje negativne emocije; regulacija emocija; roditeljska samoeфикаsnost</i>

Uvod

Djeca uče o emocijama najviše u obiteljskom okruženju, posebno u odnosu roditelj-dijete. Odrasli djecu uče kako imenovati, prepoznati i razumjeti svoje osjećaje i osjećaje drugih, te na primjerene načine izražavati emocije u različitim situacijama i nositi se s vlastitim emocijama (Gottman, Katz i Hooven, 1996; Rezić, 2006). Osnovne emocije koje mogu biti pozitivne (primjerice, sreća, iznenađenje) i negativne (primjerice, strah, ljutnja, tuga), neizostavan su dio ljudskog funkcioniranja i prepoznaju se vrlo rano u djetinjstvu (Brajša-Žganec, 2003). Negativne emocije su jednako neophodne kao i pozitivne stoga ih ne treba izbjegavati (Rezić, 2006). S obzirom na to da negativne emocije mogu biti snažne i odbojne prirode, roditelji na dječje negativne emocije često reagiraju koristeći nepodržavajuće strategije kontrole poput kazne (Fabes, Leonard, Kupanoff i Martin, 2001). Ovakve reakcije roditelja mogu proizaći iz uvjerenja da je dječje izražavanje negativnih emocija pokazatelj njihove osobnosti, da šteti djeci ili da se djeca koriste negativnim

emocijama kako bi manipulirala roditeljima (Fabes i sur., 2001). No, reakcija roditelja na dječje emocije izuzetno je bitna jer djeca u interakciji sa svojim roditeljima razlikuju i korigiraju svoje izražavanje emocija, oponašaju roditelje i tako stvaraju obiteljske obrasce ponašanja (Brajša-Žganec, 2003). Reakcije roditelja na negativne emocije djece mogu biti konstruktivne tj. podržavajuće, a mogu biti i nekonstruktivne tj. nepodržavajuće. U sljedećem dijelu bit će više riječi o različitim načinima reagiranja roditelja na negativne emocije djece kao i njihovim učincima na dječje izražavanje emocija i ponašanje.

Reagiranje roditelja na negativne emocije djece

U konstruktivne ili podržavajuće reakcije roditelja na negativne emocije djece autori ubrajaju poticanje djeteta na izražavanje vlastitih emocija, usmjeravanje na emocije (primjerice, tješnje djeteta) i na rješavanje problema (primjerice, dijete se potiče ili mu se pomaže rješavati problem), a u nekonstruktivne ili nepodržavajuće reakcije autori ubrajaju uznemirenost roditelja, umanjivanje važnosti situacije (minimiziranje), kažnjavanje (Eisenberg, Fabes i Murphy, 1996) kao i ignoriranje djetetovih negativnih emocija (Mirabile, 2015). Istraživanja pokazuju da su konstruktivne roditeljske reakcije na dječje emocije povezane s nizom pozitivnih ishoda za dijete poput niže negativne emocionalnosti i rizika za internalizirane i eksternalizirane probleme te općenito razvijenijih socijalnih i emocionalnih kompetencija djece, dok s druge strane, nepodržavajuće reakcije roditelja povećavaju rizik za slabiju socijalnu prilagodbu poput eksternaliziranih problema (primjerice, agresivnosti) te slabijih socijalnih vještina (za pregled istraživanja vidi Eisenberg i Fabes 1994; Eisenberg, Fabes, Shepard, Guthrie, Murphy i Reiser, 1999; Fabes i sur., 2001, Gottman i sur., 1996; Hurrell, Hudson i Schniering, 2015; Mirabile, 2015).

Djeca čiji roditelji imaju nekonstruktivne reakcije na njihove negativne emocije s vremenom nauče zatomljivati vlastite emocije te reagiraju s jače izraženom negativnom emocionalnosti u kasnijim sličnim situacijama (Buck, 1984; Fabes i sur., 2001), dok djeca čiji roditelji na njihove negativne emocije reagiraju s empatijom i suosjećanjem bez zadržke izražavaju vlastite emocije i empatičniji su prema drugoj djeci u stresnim situacijama (Eisenberg i sur., 1996; Tompkins, 1963). Eisenberg i suradnici (1996) navode da su reakcije majki koje su usmjerene na rješavanje problema, bile pozitivno povezane s djetetovom socijalizacijom i adaptivnim suočavanjem s vlastitim emocijama i problemima, dok je umanjivanje važnosti situacije (reakcije minimiziranja) od strane majke bilo povezano s nižim stupnjem razvijenosti socijalnih kompetencija djeteta i visokom razinom izbjegavanja suočavanja s vlastitim emocijama i problemima. Osim toga, navedeni autori sugeriraju da će djeca čiji roditelji reagiraju destruktivno na njihove emocije (primjerice, kažnjavaju ih ili umanjuju važnost situacije) vjerojatno ostati emocionalno uzbuđeni i neće biti u stanju regulirati svoje ponašanje kad ponovo dožive negativne emocije. U skladu s time, Eisenberg i Fabes (1994) su pokazali da djeca roditelja koji ograničavaju iskazivanje negativnih emocija, pokazuju više emocionalnog stresa u vidu ubrzanih otkucaja srca. S druge strane, majčine reakcije koje će vjerojatno smanjiti negativno uzbuđenje djece, poput usmjerenosti na problem, kao i poticanje umjerenog stupnja emocionalne ekspresivnosti, potiču pozitivno društveno funkcioniranje što znači da majke pospješuju socijalni i emocionalni razvoj djece pomažući djeci da reguliraju svoje negativne emocije i nauče instrumentalne načine suočavanja sa stresorima (Eisenberg i sur., 1996). Mirabile (2015) je pokazao kako je roditeljsko ignoriranje emocija djece također destruktivno jer je pozitivno povezano sa slabijim emocionalnim kompetencijama djece.

Kada je riječ o spolnim razlikama, pokazalo se da roditelji više poučavaju dječake da susprežu emocije nego djevojčice, zbog čega autori smatraju da dječaci imaju više teškoća s reguliranjem i izražavanjem emocija, osobito onih neugodnih (Weinberg, Tronick, Cohn i Olson, 1999). U istom istraživanju je dobivena i razlika u pogledu spola roditelja po kojem su se majke pokazale kao emocionalno ekspresivnije, a očevi s izraženijom crtom emocionalne kontrole.

Prema modelu socijalizacije emocija (Bao i Kato, 2020) roditeljske reakcije na emocije djece pod utjecajem su roditeljske regulacije emocija. Snažne negativne emocije roditelja na emocionalno izražavanje djece mogu biti indikatori poteškoća koje roditelji imaju u reguliranju vlastitih emocija, što može promicati obrasce nepoželjnog ponašanja kod vlastite djece (Fabes i sur., 2001; Rezić, 2006). Nasuprot tome, djeca čiji roditelji mogu iskontrolirati vlastite emocije i adekvatno reagiraju na dječje negativne emocije su u većoj mogućnosti naučiti odgovarajuće strategije za suočavanje sa svojim emocijama (za pregled istraživanja vidi Edwards, Holzman, Burt, Rutherford, Mayes i Bridgett, 2017; Fabes i sur., 2001, Morelen, Schaffer i Suveg, 2016). Budući da su adekvatne emocionalne reakcije roditelja prema djetetu važne za socijalizaciju emocija kod djece, u sljedećem dijelu bit će više riječi o emocionalnoj regulaciji roditelja.

Emocionalna regulacija roditelja u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija

Emocionalnu regulaciju možemo definirati kao strategije koje upotrebljavamo kako bismo svoja emocionalna stanja doveli na razinu ugone i istovremeno omogućili ostvarenje ciljeva (Berk, 2015). Općenito, emocionalna regulacija obuhvaća sposobnost reguliranja svojih emocija, omogućujući brži oporavak od psihičkog stresa i uzrujanosti (Davies, Stankov i Roberts, 1998). Drugim riječima, osoba s visokim sposobnostima regulacije emocija ima bolju kontrolu nad svojim emocijama te je manje vjerojatno da će izgubiti živce (Law, Wong i Song, 2004) i ponašati se na društveno neprihvatljiv i neadaptivan način.

Bolja sposobnost regulacije vlastitih emocija omogućit će podržavajuće reakcije i ublažavanje negativnih osjećaja djece, a kao rezultat podržavajućih roditeljskih reakcija, dijete će naučiti ponašati se na reguliran i prikladan način (za pregled istraživanja vidi Fabes i sur., 2001). S druge strane, ako roditelji osjećaju da ne mogu kontrolirati svoje emocije kada njihova djeca izražavaju negativne emocije, oni mogu imati poteškoća u umirivanju sebe, osjećati strah zbog gubitka kontrole te u velikoj mjeri neadekvatno pristupiti emocijama svoje djece. Istraživanja potvrđuju da su roditelji koji osjećaju uznemirenost zbog dječjeg izražavanja negativnih emocija više skloni pribjegavati reakcijama umanjivanja važnosti situacije i kažnjavanja dječjih emocija (Fabes, Eisenberg i Bernzeig, 1990). Istraživanje Fabesa i suradnika (2001) je pokazalo da je majčino često izražavanje ljutnje (slaba kontrola ljutnje) bilo povezano s nekonstruktivnim reakcijama na negativne emocije djece poput umanjivanja važnosti situacije, kažnjavanja i uznemirenosti. U istraživanju od Morelen i sur. (2016) pokazalo se da su majčina regulacija i disregulacija emocija bile povezane s nepodržavajućim, ali ne i s podržavajućim reakcijama na negativne emocije djece. Autori sugeriraju da majke koje uspješno reguliraju svoje emocije ne reagiraju u većoj mjeri podržavajuće na dječje negativne emocije već su u manjoj mjeri sklone nepodržavajućim reakcijama. Moguće je kako je roditeljska emocionalna regulacija potrebna, ali ne i dovoljna za podržavajuće reakcije roditelja (Morelen i sur., 2016).

U skladu s navedenim, emocionalna regulacija roditelja može imati direktan efekt na roditeljske reakcije na negativne emocije djece, no moguće je i da taj efekt nije direktan već da u tom odnosu posreduje roditeljski osjećaj samoefikasnosti. Budući da se iz prijašnjeg pregleda istraživanja može vidjeti da roditelji uslijed osjećaja gubitka kontrole u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija mogu i sami osjećati strah i uznemirenost, moguće da oni u tim situacijama razvijaju osjećaj neefikasnosti koji može voditi neadekvatnim reakcijama na emocionalno ponašanje djece. Sukladno tome, moguće je da roditelji koji dobro reguliraju vlastite emocije u stresnim situacijama, poput onih u kojima djeca izražavaju negativne emocije, razvijaju osjećaj roditeljske samoefikasnosti koji im pomaže u odabiru adekvatnih reakcija na dječje ponašanje. Kako je ispitivanje uloge roditeljske samoefikasnosti u odnosu između roditeljske regulacije emocija i različitih roditeljskih reakcija na negativne emocije djece predmet ovoga rada, u sljedećem će dijelu biti više riječi o roditeljskoj samoefikasnosti.

Roditeljska samoefikasnost

Samoefikasnost se može definirati kao uvjerenje pojedinca da može uspješno izvršiti aktivnosti potrebne za postizanje rezultata (Bandura, 1997). Ljudi s visokim uvjerenjem o samoefikasnosti pristupaju teškim zadacima kao izazovima koje treba savladati, a ne prijetnjama koje treba izbjegavati (Bandura, 1994). Roditeljska samoefikasnost podrazumijeva roditeljsko uvjerenje u vlastite sposobnosti djelotvornog provođenja različitih zadataka i zahtjeva roditeljstva (Sanders i Woolley, 2005). Prema Coleman i Karraker (1998) roditeljska samoefikasnost se odnosi na percepciju sposobnosti pozitivnog utjecaja na ponašanje i razvoj vlastitog djeteta.

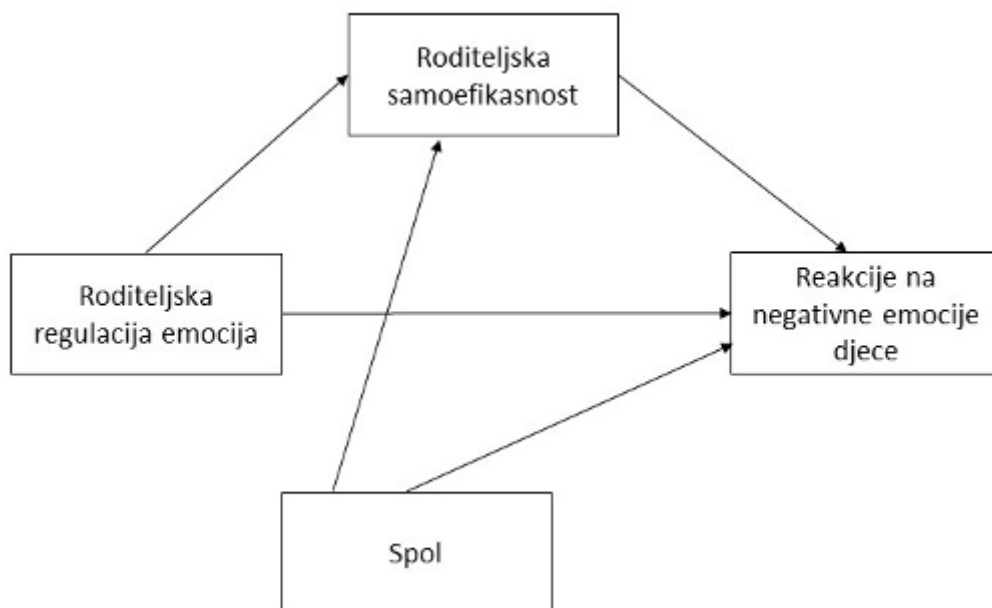
Procjena samoefikasnosti može biti pod utjecajem emocionalne pobuđenosti i raspoloženja te tako ljudi na temelju svojih reakcija na stres i napetosti vlastitu samoefikasnost mogu procijeniti nižom (Bandura, 1994; 1997). Pri tom je ključno kako pojedinci tumače fiziološko uzbuđenje: ljudi koji imaju visok osjećaj samoefikasnosti vjerojatno će svoje stanje afektivnog uzbuđenja smatrati poticajnim i obratno (Bandura, 1994). Istraživanja u kontekstu reagiranja na negativne emocije djece su pokazala da su majčina depresivnost, izloženost stresu i niska samoefikasnost značajno povezane s visokom razinom destruktivnog roditeljskog postupanja (Sanders i Woolley, 2005). Stoga se može reći da se roditelji koji doživljavaju više negativnih emocija i emocionalno su uznemireniji te uz to pokazuju i nižu razinu roditeljske samoefikasnosti, lošije nose sa zadacima roditeljstva stoga i pribjegavaju nekonstruktivnim reakcijama na dječje negativne emocije (Sanders i Woolley, 2005). Pandžić, Vrselja i Merkaš (2017) su istraživali povezanost samoefikasnosti očeva te rizičnog i antisocijalnog ponašanja adolescenata. Rezultati istraživanja su pokazali da je niža samoefikasnost očeva predviđala izraženije rizično i antisocijalno ponašanje adolescenata. S druge strane, samoefikasnost majki također je predviđala rizično i antisocijalno ponašanje adolescenata, iako ne izravno već neizravno putem roditeljskog kažnjavanja. Iz navedenih rezultata je vidljivo da je niža samoefikasnost roditelja povezana s negativnim razvojnim ishodima adolescenata, ali i nepodržavajućim roditeljskim reakcijama poput kažnjavanja.

Budući da je prema Banduri (1994; 1997) jedan od izvora za procjenu samoefikasnosti interpretacija fiziološkog uzbuđenja poput anksioznosti, za očekivati je da će roditeljska procjena vlastite regulacije emocija biti povezana s njihovom procjenom roditeljske samoefikasnosti. Također, prema Banduri (1994) i iz pregleda istraživanja (Pandžić i sur., 2017; Sanders i Woolley, 2005) može se vidjeti da je roditeljska samoefikasnost povezana s pozitivnom roditeljskom

praksom. No prijašnja istraživanja, prema našem najboljem saznanju, nisu dovela u vezu odnos između roditeljske regulacije emocija, roditeljske samoefikasnosti i različitih reakcija roditelja u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija koje roditelji mogu doživjeti neugodnim i uznemirujućim, te će to biti predmet ovoga rada.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu roditeljske regulacije emocija i samoefikasnosti u reagiranju roditelja na negativne emocije djece, a problem istraživanja bio je ispitati medijacijsku ulogu roditeljske samoefikasnosti u odnosu između roditeljske regulacije emocija i različitih načina reagiranja roditelja na negativne emocije djece. Hipotetski model koji je testiran u okviru istraživačkog problema je prikazan na slici 1. Na temelju teorije o samoefikasnosti (Bandura, 1994; 1997), koju smo prikazali u uvodnom dijelu, očekujemo da će roditeljska samoefikasnost posredovati u odnosu između njihove emocionalne regulacije i reagiranja na dječjeg izražavanje negativnih emocija. Specifičnije, očekujemo da će viša roditeljska samoprocjena regulacije emocija voditi višem osjećaju samoefikasnosti što će nadalje voditi većoj sklonosti roditelja za konstruktivnim reakcijama te manjoj sklonosti ka nekonstruktivnim reakcijama na dječje izražavanje negativnih emocija. Budući da su prijašnja istraživanja pokazala postojanje spolnih razlika u socijalizaciji dječjih emocija (Weinberg i sur., 1999), u ovom radu će spol roditelja biti kontroliran.

Slika 1. Slika pretpostavljenog medijacijskog modela o odnosu između roditeljske regulacije emocija, samoefikasnosti i načina reagiranja na negativne emocije djece uz kontrolu roditeljskog spola

Metoda

Postupak

Istraživanje je provedeno u periodu od travnja do kolovoza 2021. godine. Korišten je upitnik samoprocjene koji su sudionici ispunjavali online putem Google obrasca. Upitnik je u najvećoj mjeri bio distribuiran online putem društvenih mreža (primjerice, na Facebook-u). Sudionicima je svrha istraživanja objašnjena na početku upitnika te je naglašena anonimnost upitnika i mogućnost odustajanja od sudjelovanja u istraživanju u bilo kojem trenutku.

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 228 roditelja (157 majki). Iz analize podataka su isključeni podaci deset sudionika čiji odgovori nisu bili konzistentni, primjerice: sudionici su naveli da imaju dvoje djece, a zatim pod dob označili tri različite dobi djece (troje sudionika) ili su odgovori različitih sudionika na sva pitanja, uključujući i demografske podatke, bili identični (sedam sudionika). Dodatno su iz analize podataka isključeni podaci od dva sudionika čija su djeca bila starija od 7 godina s obzirom da smo se u ovom istraživanju usmjerili na sudionike čija su djeca vrtićke dobi. Završni uzorak je činilo 216 sudionika (148 majki). Sudionici su bili različitih dobnih skupina pri čemu su četiri sudionika bila mlađa od 20 godina (2%), a petnaest ih je bilo u dobi od 41 do 50 godina (7%). Najveći broj sudionika je bilo u dobi od 31 do 40 godina (63%), a još šezdeset sudionika je bilo u dobi od 20 do 30 godina (28%). U kontekstu razine obrazovanja roditelja, najveći broj sudionika je imao visoku stručnu spremu (58%) i višu stručnu spremu (12%). Srednju školu je završilo šezdeset sudionika (28%), a četvero je završilo osnovnu školu (2%). Kada je riječ o broju djece, većina roditelja ima jedno (46%) ili dvoje djece (42%), dok troje i više djece ima 12% roditelja.

Instrumenti

U početnom dijelu upitnika obuhvaćeni su demografski podaci sudionika istraživanja poput spola, dobi, stupnja obrazovanja roditelja, broja djece te dobi djece. Osim demografskih podataka upitnik je obuhvatio skalu suočavanja s negativnim emocijama djece, skalu regulacije emocija, te skalu roditeljske samoefikasnosti koje će detaljnije biti opisane u nastavku.

Za procjenu različitih načina reagiranja roditelja na negativne emocije djece korištena je *Skala suočavanja s negativnim emocijama djece (Coping with Children's Negative Emotions Scale - CCNES, Fabes, Eisenberg i Bernzweig, 1990)*. Skala se sastoji od šest subskala koje obuhvaćaju tri subskale konstruktivnih roditeljskih reakcija (poticanje izražavanja emocija, usmjerenost na emocije i usmjerenost na problem) i 3 skale nekonstruktivnih roditeljskih reakcija (uznemirenost, kažnjavanje i umanjivanje važnosti situacije). Skalu je Mirabile (2015) dodatno nadopunio subskalom reakcija ignoriranja koje se, također, mogu ubrojiti u nekonstruktivne roditeljske reakcije. Upitnik obuhvaća 12 hipotetskih scenarija u kojima je dijete uzrujano, uplašeno ili ljuto, a svaki od tih scenarija obuhvaća 7 reakcija roditelja (subskale) koje su sudionici trebali procijeniti. Primjer jednog scenarija je: „Ako bi se moje dijete bojalo injekcije do te mjere da počne drhtati i plakati dok čekamo red na injekciju, ja bih:... 1. ohrabrio/la dijete da otvoreno govori o svojim strahovima (poticanje izražavanja emocija); 2. utješio/la ga/ju i prije i poslije injekcije (usmjerenost na emocije); 3. razgovarao/la s djetetom o tome što može učiniti da ga/ju injekcija što manje zaboli poput opuštanja ili dubokog disanja (usmjerenost na problem); 4. rekao/la djetetu da nas ne sramoti svojim plakanjem (uznemirenost); 5. rekao/la svom djetetu da ne pravi problem zbog injekcije (umanjivanje važnosti situacije); 6. rekao/la da se smiri ili u suprotnom neće smjeti raditi

nešto što voli, primjerice, gledati TV (kažnjavanje); 7. ignorirao/la strah svog djeteta (ignoriranje). Sudionici istraživanja su trebali označiti na skali od 1 (vrlo malo vjerojatno bih tako reagirao/la) do 7 (vrlo vjerojatno bih tako reagirao/la) kako bi kao roditelj reagirali u pogledu sedam teoretski opisanih načina reagiranja na negativne emocije djece (7 subskala). Rezultati na svakoj od subskala izračunati su kao zbroj procjena na svim česticama koje pripadaju subskali te je taj broj podijeljen ukupnim brojem čestica na subskali (dvanaest). Koeficijenti pouzdanosti za subskale CCNES skale su u prijašnjim istraživanjima (Mirabile, 2015) iznosili od $\alpha = ,65$ do $\alpha = ,92$. U ovom istraživanju su se koeficijenti pouzdanosti kretali u rasponu od $\alpha = ,61$ do $\alpha = ,92$ (subskale uznemirenosti $\alpha = ,61$; usmjerenosti na problem $\alpha = ,83$; kažnjavanja $\alpha = ,86$; ignoriranja $\alpha = ,86$; umanjivanje važnosti situacije $\alpha = ,86$; usmjerenosti na emocije $\alpha = ,88$ te ohrabrenja izražavanja emocija $\alpha = ,92$).

Emocionalna regulacija je procjenjivana uz pomoć *Subskale regulacije emocije (Regulation of Emotion, ROE)* iz *WLEIS skale (Wong and Law Emotional Intelligence Scale, Wong i Law, 2002)*. Navedena subskala se sastoji od četiri tvrdnje, a primjer čestice je: „Uvijek se mogu brzo smiriti kad sam jako ljut/a“. Sudionici istraživanja su stupanj slaganja s tvrdnjom procjenjivali na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 7 (posve se slažem). Rezultat na skali izračunat je kao zbroj svih procjena na česticama koje pripadaju skali te je uprosječen ukupnim brojem čestica (četiri). Koeficijent pouzdanosti za subskalu regulacije emocija u prijašnjem je istraživanju iznosio $\alpha = ,79$ (Wong i Law, 2002), a u ovom istraživanju $\alpha = ,92$.

Subskala roditeljske samoefikasnosti iz *Skale roditeljske kompetentnosti* (Keresteš, Brković i Kuterovac Jagodić, 2011) upotrijebljena je za procjenu roditeljske samoefikasnosti. Ovu subskalu čini pet tvrdnji, a svoj stupanj slaganja s tvrdnjama sudionici su mogli označiti na ljestvici od 1 (uopće se ne slažem) do 4 (potpuno se slažem). Primjer čestice za roditeljsku samoefikasnost je: „Uvjeren/a sam da imam sve sposobnosti i kvalitete potrebne da budem dobar roditelj“. Ukupni rezultat na skali izračunat je kao zbroj svih odgovora na česticama i uprosječen ukupnim brojem čestica (pet). U prijašnjem je istraživanju koeficijent pouzdanosti za subskalu roditeljske samoefikasnosti iznosio $\alpha = ,76$ za majke i $\alpha = ,81$ za očeve (Keresteš i sur., 2011), a u ovome istraživanju $\alpha = ,77$.

Rezultati

Kako bismo odgovorili na istraživački problem, najprije smo analizirali korelacije između varijabli roditeljskog spola, regulacije emocija, samoefikasnosti i sedam načina reagiranja na negativne emocije djece. Rezultati korelacijske analize prikazani su u tablici 1.

Iz prikazanih rezultata se može vidjeti da je ženski spol pozitivno povezan sa samoefikasnosti i konstruktivnim načinima reagiranja, a negativno povezan s nekonstruktivnim načinima reagiranja na dječje izražavanje negativnih emocija. Regulacija emocija je bila pozitivno povezana sa samoefikasnosti. Nadalje, regulacija emocija je bila pozitivno povezana sa svim konstruktivnim načinima reagiranja na dječje izražavanje emocija, a negativno povezana jedino s reakcijom uznemirenosti. Roditeljska samoefikasnost je bila pozitivno povezana s konstruktivnim reakcijama roditelja i negativno povezana s nekonstruktivnim reakcijama roditelja na negativne emocije djece.

Rezultati medijacijskih analiza su pokazali da je roditeljska samoefikasnost posredovala u odnosu između roditeljske regulacije emocija i gotovo svih načina reagiranja roditelja na negativne emocije

[illegible]

[illegible]

<i>M</i>		4,99	3,18	5,33	5,78	5,72	2,83	2,52	2,05	1,67
<i>SD</i>		1,41	0,49	1,21	1,01	0,86	0,73	1,03	0,95	0,79
Raspon odgovora		1 - 7	1,4 - 4	1 - 7	2 - 7	2,08 - 7	1,17 - 5,33	1 - 6,42	1 - 6,42	1 - 5,42

Napomena. majke = 1, očevi = 2. * $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Tablica 2. Prikaz totalnih, direktnih i indirektnih efekata emocionalne regulacije na različite načine reagiranja roditelja u kontekstu dječjeg izražavanja negativnih emocija

uz medijaciju roditeljske samoefikasnosti i kontrolu spola ($N = 216$)

Kriterijske varijable	Totalni efekt (SE)	Direktni efekt (SE)	Indirektni efekt (SE)	Model
1. Poticanje izražavanja emocija	,18** (.25)	,08 (.06)	,10* (.03)	$R^2 = ,31$; $F(3,211) = 32,27$; $p < ,001$
2. Usmjerenost na emocije	,20** (.04)	,09 (.05)	,10* (.03)	$R^2 = ,24$; $F(3,211) = 22,01$; $p < ,001$
3. Usmjerenost na problem	,17** (.04)	,08 (.04)	,08* (.02)	$R^2 = ,22$; $F(3,211) = 19,68$; $p < ,001$
4. Uznemirenost	-,22** (.03)	-,16** (.04)	-,05* (.02)	$R^2 = ,23$; $F(3,211) = 20,51$; $p < ,001$
5. Umanjivanje važnosti situacije	-,09* (.04)	,07 (.05)	-,02 (.03)	$R^2 = ,25$; $F(2,212) = 35,13$; $p < ,001$
6. Kažnjavanje	-,15** (.04)	-,07 (.04)	-,08* (.02)	$R^2 = ,26$; $F(3,211) = 24,95$; $p < ,001$
7. Ignoriranje	-,11* (.04)	-,05 (.04)	-,06* (.02)	$R^2 = ,23$; $F(3,211) = 21,55$; $p < ,001$

Napomena. * $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između roditeljske regulacije emocija, samoeфикаsnosti i različitih načina reagiranja na negativne emocije djece, a još specifičnije: ispitati ima li roditeljska samoeфикаsnost medijacijsku ulogu u odnosu između regulacije emocija i reagiranja na negativne emocije djece uz kontrolu roditeljskog spola. Emocionalna regulacija pokazala se pozitivno povezanom sa svim podržavajućim načinima reagiranja roditelja na dječje negativne emocije. Ovaj nalaz u skladu je s prijašnjim istraživanjima koja su pokazala da je emocionalna regulacija roditelja pozitivno povezana s pozitivnom roditeljskom praksom (Fabes i sur., 1990; 2001; Pandžić i sur., 2017; Sanders i Woolley, 2005). S druge strane, u našem se istraživanju pokazala negativna povezanost jedino između emocionalne regulacije i uznemirenosti, ali ne i u pogledu drugih nekonstruktivnih reakcija na negativne emocije djece. Istraživanje Fabesa i sur. (2001) je pak

pokazalo da je majčina slaba kontrola ljutnje bila povezana s nekonstruktivnim reakcijama uznemirenosti, kažnjavanja i umanjivanja važnosti situacije, pa nalazi našeg istraživanja nisu u potpunosti u skladu s prijašnjim istraživanjima. Moguće je da je do toga došlo zbog različitih instrumenata korištenih za procjenu emocionalne (dis)regulacije. Primjerice, u našem je istraživanju korišten upitnik regulacije emocija koji se odnosi na općenitu regulaciju svih emocija, dok je u istraživanju Fabesa i sur. (2001) korišten upitnik za procjenu disregulacije ljutnje koja je u većoj mjeri povezana sa svim nekonstruktivnim reakcijama na dječje izražavanje negativnih emocija. Dodatno, istraživanja pokazuju da su uspješna regulacija emocija i disregulacija emocija zasebni iako povezani konstrukti (Morelen i sur., 2016). Nadalje, nalaz našeg istraživanja nije u skladu ni s rezultatima istraživanja Morelen i sur. (2016) koje je pokazalo da su regulacija i disregulacija emocija bile povezane samo s nepodržavajućim reakcijama roditelja. Razlika se možda može objasniti time što su u tom istraživanju podržavajuće i nepodržavajuće roditeljske reakcije predstavljale kompozite odgovarajućih subskala CCNES-a, dok su u ovom istraživanju sve subskale bile uključene zasebno što je informativniji pristup. No, razlike u odnosu na prijašnja istraživanja nisu sasvim neočekivane u kontekstu istraživačkog problema u kojem je pretpostavljeno da emocionalna regulacija do roditeljskih reakcija vodi posredno preko uvjerenja o roditeljskoj samoeфикаsnosti. To je očekivanje u ovom istraživanju većinom potvrđeno jer se pokazalo da roditeljska samoeфикаsnost posreduje u odnosu između emocionalne regulacija i gotovo svih načina reagiranja roditelja. Takav obrazac nije potvrđen jedino u slučaju umanjivanja važnosti situacije gdje emocionalna regulacija nije imala ni direktni ni indirektni efekt, dok je u slučaju reakcije uznemirenosti emocionalna regulacija imala i direktni i indirektni efekt na reakciju uznemirenosti. Sukladno postavljenoj hipotezi, kod većine roditeljskih reakcija je ustanovljen obrazac medijacije u kojem je visoka samoprocjena sposobnosti emocionalne regulacije vodila uvjerenju da roditelj može utjecati na ponašanje i razvoj vlastitog djeteta (roditeljska samoeфикаsnost, Coleman i Karraker, 1998) što je pak vodilo većoj sklonosti ka podržavajućim reakcijama roditelja u kontekstu izražavanja negativnih emocija djece poput poticanja izražavanja emocija, usmjerenosti na emocije (primjerice, tješjenje) i problem (pronalaženje načina za rješavanje problema koji je izazvao negativne emocije djeteta) te manjoj sklonosti nekonstruktivnim roditeljskim reakcijama poput uznemirenosti, kažnjavanja i ignoriranja. U navedenim medijacijskim modelima je ustanovljena potpuna medijacija osim u slučaju reakcija uznemirenosti gdje je medijacija bila djelomična jer je emocionalna regulacija na reakciju uznemirenosti djelovala direktno i preko uvjerenja o samoeфикаsnosti. To je ujedno i logičan nalaz, budući da sposobnost upravljanja vlastitim emocijama omogućuje brži oporavak od uzrujanosti (Davies i sur., 1998) i za očekivati je da će ona direktno umanjiti sklonost uzrujanoj reakciji roditelja na dječje izražavanje negativnih emocija.

Nalaz o medijacijskoj ulozi samoeфикаsnosti u odnosu između regulacije emocija i reagiranja roditelja je važan jer je u skladu s teorijskom osnovom i objašnjava jednaki mehanizam u podlozi većine roditeljskih reakcija na negativne emocije djece. S druge strane, mehanizam u podlozi roditeljske reakcije umanjivanja važnosti situacije je ostao nerazjašnjen. Medijacijska analiza je pokazala da niti emocionalna regulacija niti samoeфикаsnost roditelja nisu značajno predviđale reakciju umanjivanja važnosti situacije. Kako je već spomenuto, prijašnja istraživanja su pokazala da je lošija regulacija ljutnje povezana s ovom reakcijom (Fabes i sur., 2001), no u ovom se istraživanju to nije potvrdilo što može biti povezano s upotrebom različitih instrumenata za procjenu (dis)regulacije emocija. Nalaz da uvjerenje o roditeljskoj samoeфикаsnosti ne umanjuje sklonost umanjivanja važnosti situacije govori o tome da ta roditeljska reakcija možda ima drugačiji mehanizam u podlozi koji bi u budućim istraživanjima trebalo istražiti.

Dodatno, budući da je u ovom istraživanju kontrolirana varijabla roditeljskog spola, treba istaknuti da je ženski spol u svim medijacijskim analizama bio značajan pozitivan prediktor roditeljske samoeфикаsnosti i podržavajućih reakcija te značajan negativan prediktor nepodržavajućih reakcija na dječje negativne emocije. Ovaj je nalaz u skladu s prijašnjim istraživanjima koja su pokazala da su majke emocionalno ekspresivnije, a očevi skloniji emocionalnoj kontroli (Weinberg i sur., 1999).

Sveukupno, nalazi ovog istraživanja osim teorijskih, imaju i praktične implikacije. Roditelji koji slabije upravljaju svojim emocijama te su u stresnim situacijama skloniji posegnuti za nepodržavajućim reakcijama na negativne emocije djece, možda su i sami, dok su bili djeca, imali malu pomoć pri učenju reguliranja vlastitih emocija čime se ciklus učenja neadekvatnih obrazaca emocionalne regulacije prenosi tj. uči s koljena na koljeno (Fabes i sur., 2001). Budući da se načini reguliranja emocija uče promatranjem i oponašanjem, učenjem po modelu i odgajanjem (Vasta, Haith i Miller, 2000), osobito je važno da se djeca uče regulirati emocije jer će djeca jednoga dana i sami vjerojatno biti roditelji. Ponekad obiteljsko okruženje nije povoljno, no socijalizacija emocija se može odvijati i u drugim važnim okruženjima među kojima se posebno ističe dječji vrtić kao mjesto u kojem djeca provode puno vremena, uče o sebi, drugima i socijalnim odnosima iz interakcija s drugom djecom i imaju važne modele u vidu odgojitelja.

Ograničenja

Istraživanje je provedeno u jednoj točki mjerenja što onemogućuje kauzalno zaključivanje. Za procjenu ispitivanih varijabli su korišteni upitnici samoprocjene što je moglo dovesti do iskrivljenih rezultata ako su se roditelji svjesno ili nesvjesno prikazali u boljem svjetlu. U budućim istraživanjima bi uz upitnike samoprocjene trebalo koristiti i druge procjene roditeljskih ponašanja poput procjene od strane drugih ili opažanja u realnim situacijama. Nadalje, istraživanje je provedeno online što onemogućava provjeru jesu li sudionici istraživanja zaista bili roditelji djece u dobi do 7 godina te je li isti sudionik više puta sudjelovao u istraživanju. Također, u uzorku je bio veliki postotak visoko obrazovanih roditelja (70%) i majki (73%) što otežava mogućnost generalizacije rezultata na roditelje s nižom razinom obrazovanja i očeve. Stoga bi buduća istraživanja trebala obuhvatiti veći uzorak s raznolikim demografskim karakteristikama i većim udjelom očeva. Nadalje, iako je u istraživanju kontroliran spol roditelja, ograničenje istraživanja je što nije uzet u obzir spol djece budući da prijašnja istraživanja ukazuju na to da se socijalizacija emocija može razlikovati s obzirom na spol djece (Mirabile, 2015). Stoga bi u budućim istraživanjima, osim spola roditelja, trebalo uključiti i spol djece. Osim navedenog, prijašnja istraživanja ukazala su i na važnost prilagođavanja roditeljskih reakcija na negativne emocije djece s obzirom na dob (Nelson i Boyer, 2018). Primjerice, istraživanje koje su proveli Nelson i Boyer (2018) pokazalo je da su nepodržavajuće roditeljske reakcije poput nepoticanja izražavanja emocija povezane s eksternaliziranim problemima u ponašanju kod djece u dobi od pet godina, ali isto ponašanje roditelja bilo je povezano s manje problematičnim ponašanjem djece u dobi od sedam godina što se može objasniti razvojnim promjenama roditeljske prakse u funkciji socijalizacije emocija. Stoga bi odrednice reakcija roditelja na negativne emocije djece u budućim istraživanjima trebalo ispitivati u okviru longitudinalnog nacрта. Također, u budućim bi istraživanjima, osim emocionalne regulacije, trebalo istražiti i druge odrednice reagiranja roditelja na negativne emocije djece poput broja djece u obitelji i drugih obiteljskih faktora u interakciji s osobinama roditelja u skladu s modelom socijalizacije emocija (Bao i Kato, 2020).

Zaključak

Emocionalna regulacija i samoeфикаsnost roditelja važni su za reagiranje roditelja na negativne emocije djece, a roditeljska samoeфикаsnost posreduje u odnosu između njihove emocionalne regulacije i reakcija na dječje izražavanje negativnih emocija. Viša samoprocjena emocionalne regulacije vodi višem osjećaju roditeljske samoeфикаsnosti što pak vodi većoj sklonosti roditelja konstruktivnim i manjoj sklonosti nekonstruktivnim reakcijama na dječje izražavanje negativnih emocija. Opisani obrazac medijacije nije utvrđen u kontekstu roditeljske reakcije umanjivanja važnosti situacije pa u budućim istraživanjima treba ispitati mehanizam u podlozi te roditeljske reakcije na dječje izražavanje negativnih emocija.

Literatura

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. doi: [10.1037/0033-295X.84.2.191](https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191)
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. U V. S. Ramachaudran (ur.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, str. 71–81). Academic Press. (Ponovo tiskano u H. Friedman [ur.], *Encyclopedia of mental health*. Academic Press, 1998).
- Bao, J. i Kato, M. (2020). Determinants of maternal emotion socialization: Based on Belsky's process of parenting model. *Frontiers in Psychology*, 11. doi: [10.3389/fpsyg.2020.02044](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02044)
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj - Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Buck, R. (1984). *The communication of emotion*. New York: Guilford Press.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (drugo izdanje). New York: Erlbaum.
- Coleman, P. K., i Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Development review*, 18(1), 47–85. doi: [10.1006/drev.1997.0448](https://doi.org/10.1006/drev.1997.0448)
- Davies, M., Stankov, L. i Roberts, R. D. (1998). Emotional intelligence: In search of an elusive construct. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(4), 989–1015. doi: [10.1037/0022-3514.75.4.989](https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.4.989)
- Edwards, E. S., Holzman, J. B., Burt, N. M., Rutherford, H. J. V., Mayes, L. C. i Bridgett, D. J. (2017). Maternal emotion regulation strategies, internalizing problems and infant negative affect. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 48, 59–68. doi: [10.1016/j.appdev.2016.12.001](https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.12.001)
- Eisenberg N., Fabes R. A. i Murphy B. C. (1996). Parent's reactions to children's negative emotions: relations to children's social competence and comforting behavior. *Child Development*, 67(5), 2227–2247. doi: [10.1111/j.1467-8624.1996.tb01854.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01854.x)

Eisenberg, N. i Fabes, R. A. (1994). Mothers' reactions to children's negative emotions: Relations to children's temperament and anger behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40(1), 138-156.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. i Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development*, 70(2), 513-534. doi: [10.1111/1467-8624.00037](https://doi.org/10.1111/1467-8624.00037)

Fabes R. A., Leonard, S. A., Kupanoff K. i Martin C. L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development*, 72(3), 907-920. doi: [10.1111/1467-8624.00323](https://doi.org/10.1111/1467-8624.00323)

Fabes, R. A., Eisenberg, N. i Bernzweig, J. (1990). Coping with children's negative emotions scale (CCNES): *Description and scoring*. Tempe, AZ: Arizona State University.

Gottman, J. M., Katz, F. L. i Hooven, C. (1996). Parental meta-emotional philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243-268. doi: [10.1037/0893-3200.10.3.243](https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.3.243)

Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (Drugo izdanje). New York: Guilford Press. Hurrell, K. E., Hudson, J. L. i Schniering, C. A. (2015). Parental reactions to children's negative emotions: Relationships with emotion regulation in children with an anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 29, 72-82. doi: [10.1016/j.janxdis.2014.10.008](https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2014.10.008)

Keresteš, G., Brković, I. i Kuterovac Jagodić, G. (2011). Doživljaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi i sukobi između roditelja i adolescenata. *Suvremena psihologija*, 14(1), 17-34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/83104>[25.3.2022.]

Law, K. S., Wong, C.-S. i Song, L. J. (2004). The construct and criterion validity of emotional intelligence and its potential utility for management studies. *Journal of Applied Psychology*, 89(3), 483-496. doi: [10.1037/0021-9010.89.3.483](https://doi.org/10.1037/0021-9010.89.3.483)

Mirabile, S. (2015). Ignoring children's emotions: A novel ignoring subscale for the coping with children's negative emotions scale. *European Journal of Developmental Psychology*, 2(4), 459-471. doi: [10.1080/17405629.2015.1037735](https://doi.org/10.1080/17405629.2015.1037735)

Morelen, D., Shaffer, A. i Suveg, C. (2016). Maternal emotion regulation: Links to emotion parenting and child emotion regulation. *Journal of Family Issues*, 37(13), 1891-1916. doi: [10.1177/0192513X14546720](https://doi.org/10.1177/0192513X14546720)

Nelson, J. A. i Boyer, B. P. (2018). Maternal responses to negative emotions and child externalizing behavior: Different relations for 5-, 6-, and 7-year-olds. *Social Development*, 27(3), 482-494. doi: [10.1111/sode.12296](https://doi.org/10.1111/sode.12296)

Pandžić, M., Vrselja, I. i Merkaš, M. (2017). Parental self-efficacy and adolescent risky and antisocial behaviour: The mediating role of parental punishment and school engagement. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53, 204–218. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/193754> [25.3.2022.]

Rezić, L. (2006). Emocionalni razvoj djeteta - Kako pomoći djetetu da se snađe s onim što se događa u njemu i oko njega?. *Dijete, vrtić, obitelj*, 12(45), 7–9. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/177722> [25.3.2022.]

Sanders, M. R. i Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: Implications for parent training. *Child: Care, Health, Development*, 31(1), 65–73. doi: [10.1111/j.1365-2214.2005.00487.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2005.00487.x)

Tompkins, S. S. (1963). Affect, imagery, consciousness: II. The Negative Affects. Springer. doi: [10.1037/a0014612](https://doi.org/10.1037/a0014612)

Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A., (2000). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Weinberg, M. K., Tronick, E. Z., Cohn, J. F. i Olson, K. L. (1999). Gender differences in emotional expressivity and self-regulation during early infancy. *Developmental Psychology*, 35, 175–188. doi: [10.1037/0012-1649.35.1.175](https://doi.org/10.1037/0012-1649.35.1.175)

Wong, C. S. i Law, K. S. (2002). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study. *The Leadership Quarterly*, 13(3), 243–274. doi: [10.1016/S1048-9843\(02\)00099-1](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00099-1)

2nd International Scientific and Art Faculty of Teacher Education University of Zagreb Conference
Contemporary Themes in Education – CTE2 - in memoriam prof.
emer. dr. sc. Milan Matijević, Zagreb, Croatia

Parental reactions to children's negative emotions: the role of parental emotional regulation and self-efficacy

Abstract

A child's expression of negative emotions can be stressful to parents. In this context, it is sometimes difficult for parents to control their own emotions, which can further affect the child's emotional reactions. Therefore, it is important to explore the determinants and mechanisms of parental response to children's negative emotions. The aim of this study was to examine the mediating role of parental self-efficacy in the relationship between parental emotional regulation and parental response to children's negative emotions within the self-efficacy theoretical framework. It was hypothesized that the high ability of parental own emotional regulation would positively predict their greater self-efficacy beliefs, which will further positively predict constructive reactions (e.g., emotion- and problem-focused reactions and expressive encouragement) and negatively predict unconstructive reactions to children's negative emotions (e.g., minimization, ignoring, distress and punitive reactions). The survey was conducted online; 216 parents (148 mothers) participated. The self-assessment questionnaire included parental self-efficacy, emotion regulation, and parental coping with children's negative emotions scales. Mediation analyses showed that parental self-efficacy fully mediated the relationship between emotion regulation and constructive reactions to children's negative emotions, and also the relationship between the regulation of emotions and punitive reactions and ignoring. Parental self-efficacy only partially mediated the relationship between emotion regulation and distress reactions and did not play a significant mediating role in the relationship between emotional regulation and minimization reactions. The results have theoretical and practical implications.

Key words

emotion regulation; parental self-efficacy; reactions to children's negative emotions

Revizija #16

Stvoreno 24 listopada 2022 12:25:41 od Admin

Ažurirano 13 siječnja 2023 11:17:26 od Valentina Gućec